

ΕΝΟΤΗΤΑ 2

Φθόγγοι και γράμματα

1. Διαίρεση φθόγγων

Οι φθόγγοι της αρχαίας ελληνικής είναι **24**, όπως και της νέας ελληνικής. Αυτές διαιρούνται σε **φωνήεντα** και **σύμφωνα**.

- Τα **φωνήεντα** της αρχαίας, ως φθόγγοι, παριστάνονται με **7 γράμματα**: α, ε, η, ι, ο, υ, ω και διαιρούνται σε **βραχύχρονα**, **μακρόχρονα** και **δίχρονα**.

ΦΩΝΗΕΝΤΑ		
Βραχύχρονα ο, ε	Μακρόχρονα η, ω	Δίχρονα α, ι, υ

- Τα **σύμφωνα** της αρχαίας, ως φθόγγοι, παριστάνονται με **17 γράμματα**: β, γ, δ, ζ, θ, κ, λ, μ, ν, ξ, π, ρ, σ (ς), τ, φ, χ, ψ. Τα σύμφωνα της αρχαίας ελληνικής διαιρούνται σε:

Είδη φθόγγων	Κατά το φωνητικό όργανο			Κατά το είδος της πνοής
Άφωνα	Ουρανικά κ γ χ	Χειλικά π β φ	Οδοντικά τ δ θ	→ ψιλόπνοα → μέσα → δασύπνοα
Ημίφωνα	Υγρά λ ρ	Ένρινα μ ν	Συριστικό σ (ς)	
Διπλά	ζ, ξ, ψ			

2. Δίφθογοι

Οι **δίφθογοι** είναι δύο φθόγγοι, δύο φωνήεντα που προφέρονται σε μία συλλαβή. Οι δίφθογοι της αρχαίας ελληνικής είναι **έντεκα** και διαιρούνται σε:

ΔΙΦΘΟΓΓΟΙ	
Κύριοι αι, ει, οι, υι, αυ, ευ, ηυ, ου	Καταχρηστικοί α, η, φ

Οι δίφθογοι είναι **μακρόχρονοι** πλην των **αι** και **οι** που λογαριάζονται **βραχύχρονοι**, όταν είναι στο τέλος της λέξης (εκτός από κάποιες περιπτώσεις που θα μάθετε αργότερα).

ΕΝΟΤΗΤΑ 3 Γ. ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

2. Μέρη του λόγου

Τα δέκα μέρη του λόγου		
ΚΛΙΤΑ	1. Άρθρο	ὁ, οἱ, τά...
	2. Ουσιαστικό	ἄνθρωπος, δύναμις, ψυχή...
	3. Επίθετο	σοφός, καλός, βαρύς...
	4. Αντωνυμία	ἐγώ, οὗτος, ὅστις...
	5. Ρήμα	ἀκούω, βάλλω, ἔχω...
	6. Μετοχή	λύσας, διδόντες, τιμώντες...
ΑΚΛΙΤΑ	7. Επίρρημα	νῦν, καλῶς, ποσάκις...
	8. Πρόθεση	ἐν, πρὸς, ἀνά...
	9. Σύνδεσμος	καί, μέν, ἐπεὶ...
	10. Επιφώνημα	ᾶ! φεῦ! οἴμοι!...

3. Τα παρεπόμενα των πτωτικών

Στην αρχαία ελληνική γλώσσα, όπως και στη νέα, το **άρθρο**, το **ουσιαστικό**, το **επίθετο**, η **αντωνυμία** και η **μετοχή** σχηματίζουν τύπους που λέγονται **πτώσεις**. Γι' αυτό τα πέντε αυτά κλιτά μέρη του λόγου λέγονται **πτωτικά**.

- **Οι πτώσεις** στην αρχαία ελληνική είναι **πέντε: η ονομαστική, η γενική, η δοτική, η αιτιατική και η κλητική**. Από τις πέντε πτώσεις η ονομαστική και η κλητική λέγονται **ορθές**, η γενική, η δοτική και η αιτιατική λέγονται **πλάγιες**.

Όπως στη νέα, έτσι και στην αρχαία ελληνική τα πτωτικά, εκτός από τις πτώσεις, έχουν ακόμα **γένος**, **αριθμό** και **κλίση**.

- **Τα γένη** των πτωτικών είναι **τρία: αρσενικό, θηλυκό και ουδέτερο**, π.χ. ὁ πατήρ, ἡ μητήρ, τὸ φυτόν.

- **Οι αριθμοί** των πτωτικών στην αρχαία γλώσσα ήταν **τρεις: α. ο ενικός**, που φανερώνει ότι γίνεται λόγος για ένα, **β. ο πληθυντικός**, που φανερώνει ότι γίνεται λόγος για πολλά και **γ. ο δυϊκός**, που φανερώνει ότι γίνεται λόγος για δύο.

- **Κλίση** λέγεται ο ιδιαίτερος τρόπος με τον οποίο σχηματίζονται οι πτώσεις ενός πτωτικού. **Οι κλίσεις** των πτωτικών είναι **τρεις: η πρώτη, η δεύτερη και η τρίτη**.

Η πτώση, το γένος, ο αριθμός και η κλίση λέγονται με μία λέξη **παρεπόμενα (ή συνακόλουθα)** των πτωτικών.

4. Τα παρεπόμενα του ρήματος

Τα παρεπόμενα (ή συνακόλουθα) του ρήματος στην αρχαία ελληνική είναι τα εξής:

1. ΔΙΑΘΕΣΕΙΣ:

- α. Ενεργητική
- β. Μέση
- γ. Παθητική
- δ. Ουδέτερη

2. ΑΡΙΘΜΟΙ:

- α. Ενικός
- β. Πληθυντικός
- γ. Δυϊκός

3. ΠΡΟΣΩΠΑ:

- α. Πρώτο (Ενικό-Πληθυντικό)
- β. Δεύτερο (Ενικό-Πληθυντικό)
- γ. Τρίτο (Ενικό-Πληθυντικό)

<u>4. ΕΓΚΛΙΣΕΙΣ:</u>	<u>ΟΝΟΜΑΤΙΚΟΙ ΤΥΠΟΙ:</u>
α. Οριστική β. Υποτακτική γ. Ευκτική δ. Προστακτική	α. Απαρέμφατο β. Μετοχή

5. ΧΡΟΝΟΙ:

- 1. Ενεστώτας
- 2. Παρατατικός
- 3. Μέλλοντας
- 4. Αόριστος
- 5. Παρακείμενος
- 6. Υπερσυντέλικος
- 7. Συντελεσμένος Μέλλοντας

**α. Αρχικοί ή
Αρκτικοί Χρόνοι:**

- Ενεστώτας
- Μέλλοντας
- Παρακείμενος

**β. Παραγόμενοι ή
Ιστορικοί Χρόνοι:**

- Παρατατικός
- Αόριστος
- Υπερσυντέλικος

γ. Συντελικοί Χρόνοι:

- Παρακείμενος
- Υπερσυντέλικος
- Συντελεσμένος Μέλλοντας

6. ΦΩΝΕΣ:

- α. Ενεργητική: -ω ή -μι
- β. Μέση: -μαι

7. ΣΥΖΥΓΙΕΣ:

- α' συζυγία: -ω
- β' συζυγία: -μι

ΕΝΟΤΗΤΑ 3 Γ. ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

1. Τόνοι και πνεύματα

Τόνοι

Ο τόνος είναι ένα σημάδι που γράφεται πάνω από το φωνήεν ή το δίφθογγο της συλλαβής και προφέρεται πιο δυνατά από τις άλλες συλλαβές.

Οι τόνοι είναι τρεις: α. η οξεία (´), β. η βαρεία (˘) και γ. η περισπωμένη (˜).

Ονομασία των λέξεων από τον τόνο τους

Ανάλογα με το είδος και τη θέση του τόνου μιας λέξης, αυτή ονομάζεται:

- α. Οξύτονη**, αν έχει οξεία στη λήγουσα: ιχθύς, γονεύς.
- β. Παροξύτονη**, αν έχει οξεία στην παραλήγουσα: επιρρίπτω, προφέρω.
- γ. Προπαροξύτονη**, αν έχει οξεία στην προπαραλήγουσα: έπερχομαι.
- δ. Περισπώμενη**, αν έχει περισπωμένη στη λήγουσα: ποιῶ.
- ε. Προπερισπώμενη**, αν έχει περισπωμένη στην παραλήγουσα: θρήνος, κῆπος.
- στ. Βαρύτονη**, αν δεν τονίζεται στη λήγουσα: ἐπάγω, ἄπορος.

Οι βασικότεροι κανόνες τονισμού

- 1.** Καμιά λέξη δεν τονίζεται πιο πάνω από την προπαραλήγουσα, π.χ. ἀγορεύομεν, ἡγορεύομεν, ἀπόλλυμι.
- 2.** Όταν η λήγουσα είναι μακρόχρονη, η προπαραλήγουσα δεν τονίζεται, π.χ. ὁ ἄνθρωπος ἀλλά τοῦ ἀνθρώπου.
- 3.** Η προπαραλήγουσα, όταν τονίζεται, παίρνει πάντοτε οξεία, π.χ. σπένδομαι, τιμῶμεθα.
- 4.** Κάθε βραχύχρονη συλλαβή, όταν τονίζεται, παίρνει πάντοτε οξεία, π.χ. νέος, τόπος.
- 5.** Η μακρόχρονη παραλήγουσα, όταν τονίζεται παίρνει οξεία εμπρός από μακρόχρονη λήγουσα, π.χ. μήτηρ, θήκη.
- 6.** Η μακρόχρονη παραλήγουσα, όταν τονίζεται παίρνει περισπωμένη εμπρός από βραχύχρονη λήγουσα, π.χ. θρήνος, κῆπος, χῶραι.
- 7.** Η ασυναίρετη ονομαστική, αιτιατική και κλητική των πτωτικών, όταν τονίζεται στη λήγουσα, κανονικά παίρνει οξεία:
Π.χ. ὁ ποιητής, τὸν ποιητήν, (ῶ) ποιητά· οἱ ποιηταί, τοὺς ποιητάς, (ῶ) ποιηταί.
ὁ καλός, τὸν καλόν, (ῶ) καλέ· οἱ καλοί, τοὺς καλούς, (ῶ) καλοί.
- 8.** Η μακροκατάληκτη γενική και δοτική των πτωτικών, όταν τονίζεται στη λήγουσα, παίρνει περισπωμένη.
Π.χ. τοῦ ποιητοῦ, τῷ ποιητῇ· τῶν ποιητῶν, τοῖς ποιηταῖς.
τοῦ καλοῦ, τῷ καλῷ· τῶν καλῶν, τοῖς καλοῖς.
- 9.** Η βαρεία σημειώνεται στη θέση της οξείας μόνο στη λήγουσα, όταν δεν ακολουθεῖ στίξη ή λέξη εγκλιτική, π.χ. ὁ βασιλεὺς τὴν μὲν πρὸς ἑαυτὸν ἐπιβουλήν οὐκ ἠσθάνετο. Εξαιρούνται οι ερωτηματικές αντωνυμίες τίς και τί, που πάντοτε οξύνονται, π.χ. τίς εἶ; τί πρὸς ἡμᾶς;

Πνεύματα

Κάθε λέξη που αρχίζει από φωνήεν ή δίφθογγο ή από το σύμφωνο ρ παίρνει πάνω απ' αυτό ένα ιδιαίτερο σημάδι, που λέγεται πνεύμα.

Τα πνεύματα είναι δύο: α. η ψιλή (´) και β. η δασεία (´).

☛ Λέξεις με ψιλή (´) :

Από τις λέξεις που αρχίζουν από φωνήεν ή δίφθογγο **οι περισσότερες παίρνουν ψιλή.**

☛ Λέξεις με δασεία (´):

1. Οι λέξεις που αρχίζουν από υ ή από ρ: ὕβρις, ῥέω.
2. Τα άρθρα ὁ, ἡ, οἱ, αἱ και οι δεικτικές αντωνυμίες οὗτος, αὕτη / ὅδε, ἥδε, οἶδε, αἶδε.
3. Οι αναφορικές αντωνυμίες (ὅς, ὅσπερ, ὅστις, ὁπότερος, ὅσος, ὅπόσος, οἷος, ὁποῖος, ἡλίκος, ὁπηλίκος, ὁποδαπός) και τα αναφορικά επιρρήματα (ὅπου, οὕ, ὅποι, οἷ, ὅπη, ἦ, ἔνθα, ἔνθεν, ὅθεν, ὥς, ὥσπερ, ὅπως, ἥπερ, ὅσον, ὅσῳ, ὁσάκις, ὁσαχῇ).
4. Οι τύποι της προσωπικής αντωνυμίας του α' και β' προσώπου στον πληθυντικό αριθμό: ἡμεῖς, ἡμῶν, ἡμῖν, ἡμᾶς / ὑμεῖς, ὑμῶν, ὑμῖν, ὑμᾶς.
5. Οι σύνδεσμοι: ἕως, ἡνίκα, ἵνα, ὅμως, ὁπότε, ὅπως, ὅτε, ὅτι, ὥς, ὥστε.
6. Τα αριθμητικά: εἷς, ἓν, ἑξ, ἐπτά, ἑκατόν.
7. Οι ακόλουθες λέξεις (επιλέγω τις πιο εύχρηστες):
Α: ἅγιος, ἄγνος, ἄθροος, αἰρέω-ῶ, ἀλιεύω, ἀλιεύς, ἀλίσκομαι, ἅμα, ἅμαξα, ἁμαρτάνω, ἁμαρτία, ἁμιλλα, ἀπαλός, ἀπλοῦς, ἄπτω, ἄπτομαι, ἀφή, ἀρμόζω, ἀρπάζω.
Ε: ἔδρα, ἐκών, Ἑλένη, ἐλίττω, ἔλκω, Ἑλλάς, Ἑλλην, ἔνεκα, ἐξῆς, ἔρπω, ἐσπέρα, ἔπομαι, ἐταῖρος, ἔτομος, εὐρίσκω, ἔως (= αὐγή).
Η: ἡγέομαι-οὔμαι, ἡδομαι, ἡκω, ἡλικία, ἡκιστα, ἡλιος, ἡμέρα, ἥρως, ἥσυχος, ἡττάομαι-ῶμαι, ἦττα.
Ι: ἰδρύω, ἱερός, ἱκανός, ἰκέτης, ἴημι, ἰκνέομαι-οὔμαι, ἵππος, ἴστημι, ἱστός, ἱστορία.
Ο: ὁδός, ὅλος, ὅμοιος, ὅπλον, ὁρμή, ὄρος, ὀρίζω, ὀράω-ῶ.
Ω: ὦρα, ὠραῖος, ὠρμος.

ΕΝΟΤΗΤΑ 3

Γ. ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Ονοματεπώνυμο:

Τάξη - Τμήμα:

Ημερομηνία:

1. Να κατατάξετε τα σύμφωνα των παρακάτω λέξεων στη σωστή κατηγορία, όπως στο παράδειγμα.

	Ουρ.	Χειλ.	Οδ.	Υγρ.	Ενρ.	Συρ.	Αφ.	Ημιφ.	Διπλ.	Ψιλ.	Μεσ.	Δασ.
συνάπτομαι		π	τ		ν, μ	σ	π, τ	σ, ν, μ		π, τ		
περιμένω												
ἐξαπατῶ												
διαπράττομαι												
ἀπαγγέλλω												
διαφέρω												
συνθεωρῶ												
συμβουλεύω												
γράφομεν												
κεντρίζω												
ἀφίχθω												

2. Να σχηματίσετε στα νέα ελληνικά τα παρακάτω σύνθετα μετατρέποντας το ψιλό σύμφωνο στο αντίστοιχό του δασύ.

ἀντ(ί) + ὕπατος:	ἀπ(ό) + ὀπλίζω:	κατ(ά) + ὁδηγητής:
ἀντ(ί) + Ἑλληγν:	ἐπ(ί) + ἵππος:	κατ(ά) + ὁδός:
ἀντ(ί) + ἴσταμαι:	ἐπ(ί) + ὄρμω:	κατ(ά) + ἡγητής:
ἀντ(ί) + ὑγιεινός:	ἐπ(ί) + ὁδός:	ὕπ(ό) + ὑπουργός:
ἀπ(ό) + ὀρισμός:	ἐπ(ί) + ἡμέριος:	ὕπ(ό) + ἰστάμενος:
ἀπ(ό) + ὁμοιώνω:	κακ(ός) + ὕποπτος:	ὕπ(ό) + ἀρπάζω:
ἀπ(ό) + ἡγοῦμαι:	κατ(ά) + ὀλικός:	ὕπ(ό) + ἥλιος:

3. Να τονίσετε τις λέξεις και να τοποθετήσετε το σωστό πνεύμα όπου χρειάζεται.

υπολογος (δασειά)

κωμη

ευλογος (ψιλή)

αλισκομαι (δασειά)

χρωμαι

εξελαυνω (ψιλή)

ηδομαι (δασειά)

τῶν δασμων

φθειρω

εκπεμπω (ψιλή)

καθαιρω

κοιλος

ερπω (δασειά)

τοῖς οδηγοις (δασειά)

αρμοζω (δασειά)

ΕΝΟΤΗΤΑ 4

Β1. ΛΕΞΙΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

ΣΗΜΑΣΙΕΣ

ή φωνή

• Αρχαία Ελληνική:

✓ Απλά:

φωνητός = αυτός που μπορεί να ειπωθεί.

✓ Σύνθετα:

ἀντιφωνέω-ῶ = αποκρίνομαι, απαντώ.

εὐφωνος, -ος, -ον = 1. γλυκόφωνος, καλλίφωνος. 2. βροντόφωνος.

μικρόφωνος, -ος, -ον = αυτός που έχει μικρή ή αδύνατη φωνή.

ἡ μικροφωνία = η μικρή ή αδύνατη φωνή.

μεγαλόφωνος, -ος, -ον = 1. αυτός που έχει μεγάλη φωνή. 2. βροντόφωνος.

• Αρχαία / Νέα Ελληνική:

✓ Απλά:

τὸ φώνημα = φωνή, ήχος, φθόγγος.

φωνητικός = 1. αυτός που σχετίζεται με τη φωνή ή συντελεί στην παραγωγή της. 2. αυτός που σχετίζεται με τους φθόγγους.

φωνῆεν = κάθε ηχηρός φθόγγος της γλώσσας που παράγεται με την ελεύθερη διέλευση του εκπνεόμενου αέρα από τον λάρυγγα και τη στοματική κοιλότητα.

✓ Σύνθετα:

φωνασκέω-ῶ = (α.ε.) καλλιεργώ τη φωνή μου. (ν.ε.) φωνάζω δυνατά, κραυγάζω.

ἡ φωνασκία = φωνασκία, άσκηση φωνής.

ἡ εὐφωνία = καλή φωνή, ωραία φωνή.

ἀναφωνέω-ῶ = 1. φωνάζω δυνατά, κραυγάζω. 2. ανακηρύσσω.

διαφωνέω-ῶ = 1. ηχώ διαφορετικά. 2. δεν συμφωνώ.

ἡ διαφωνία = η ασυμφωνία γνώμων.

συμφωνέω-ῶ = είμαι σύμφωνος.

ἡ συμφωνία = 1. αρμονικότητα, μουσική συναυλία. 2. συμφωνία ήχων.

σύμφωνος = 1. αρμονικός. 2. μουσικός. 3. ομόφωνος, ομόδοξος.

ἄφωνος = 1. ο χωρίς φωνή, άλαλος. 2. άναρθρος.

ἡ ἄφωνία = αλαλία, έλλειψη φωνής.

καλλίφωνος = (για πρόσωπο) αυτός που έχει ωραία φωνή (κυρίως στο τραγούδι).

παράφωνος = 1. (για μουσικό φθόγγο) που προκαλεί παραφωνία. 2. (για πρόσωπα) κακόφωνος, φάλτσος.

ἡ παραφωνία = 1. ένας ή περισσότεροι φθόγγοι που δεν ταιριάζουν αρμονικά με το σύνολο. 2. (μτφ.) οτιδήποτε δεν ταιριάζει στην περίσταση, στις συνθήκες κ.λπ.

πολύφωνος = αυτός που παράγει πολλές διαφορετικές φωνές, ήχους.

ἡ πολυφωνία = 1. η τέχνη του συνδυασμού σε μία σύνθεση δύο ή περισσότερων ανεξάρτητων μεταξύ τους, αλλά σχεδόν ισότιμων μελωδικών γραμμών (που αποδίδονται από όργανα ή φωνές). 2. (μτφ.) η ύπαρξη και έκφραση πολλών διαφορετικών απόψεων.

- **Νέα Ελληνική:**

- ✓ **Απλά:**

- φωνάζω = βγάζω ισχυρή φωνή ή κραυγή, μιλώ πολύ δυνατά.

- φωναχτά = που λέγεται με δυνατή φωνή.

- φωνακλάς = αυτός που εκνευρίζεται εύκολα και βάζει τις φωνές.

- φωνηεντικός = ο σχετικός με τα φωνήεντα.

- ✓ **Σύνθετα:**

- ευφωνικός = ο σχετικός με τη ευφωνία, με την καλή προφορά.

- μικρόφωνο = συσκευή των σύγχρονων συστημάτων εγγραφής και αναπαραγωγής ήχου που μετατρέπει τον ήχο σε ηλεκτρικά σήματα και ενισχύει την ένταση ηχητικών κυμάτων.

- μεγάφωνο = συσκευή που ενισχύει την ένταση του ήχου.

- πολυφωνικός = ο αναφερόμενος στην πολυφωνία, ο χαρακτηριστικός της πολυφωνίας.

- μεγαλόφωνα και μεγαλοφώνως (επίρρ.) = με δυνατή φωνή.

- γραμμόφωνο = μηχανική συσκευή που έπαιζε δίσκους 78 στροφών.

- φωνογράφος = το γραμμόφωνο.

- φωνοληψία = σύνολο επεξεργασιών για τη λήψη και αποτύπωση των ήχων με ηλεκτρακουστικά μέσα, ηχοληψία.

- φωνολογία = η επιστήμη που μελετά τη λειτουργία των φωνημάτων ορισμένης γλώσσας.

- φωνολογικός = ο αναφερόμενος στη φωνολογία.

ΕΝΟΤΗΤΑ 4 Γ. ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

3. Προσωπικές αντωνυμίες

Προσωπικές λέγονται οι αντωνυμίες που φανερώνουν τα τρία πρόσωπα του λόγου.

Αυτές είναι οι εξής:

- **Πρώτο** πρόσωπο είναι εκείνο που μιλά: **ἐγὼ**.
- **Δεύτερο** πρόσωπο είναι εκείνο που του μιλάμε: **σὺ**.
- **Τρίτο** πρόσωπο είναι εκείνο για το οποίο γίνεται λόγος: **οὗτος, ἐκεῖνος, ὅδε, αὐτός** κ.λπ.

Η Κλίση των προσωπικών αντωνυμιών

Ε ν ι κ ὁ ς α ρ ι θ μ ὁ ς			
	Α΄ πρόσωπο	Β΄ πρόσωπο	Γ΄ πρόσωπο
Ον.	ἐγὼ	σὺ	-
Γεν.	ἐμοῦ, μου	σοῦ, σου	(οὔ)
Δοτ.	ἐμοί, μοι	σοί, σοι	οἶ, οἱ
Αιτ.	ἐμέ, με	σέ, σε	(ἐ)
Π λ η θ υ ν τ ι κ ὁ ς α ρ ι θ μ ὁ ς			
Ον.	ἡμεῖς	ὕμεῖς	(σφεῖς)
Γεν.	ἡμῶν	ὕμῶν	(σφῶν)
Δοτ.	ἡμῖν	ὕμῖν	σφίσι(ν)
Αιτ.	ἡμᾶς	ὕμᾶς	(σφᾶς)

Σημειώσεις:

1. Από τους τύπους του γ΄ προσώπου εύχρηστοι ήταν κυρίως οι τύποι της δοτικής οἶ, σφίσι(ν). Συνήθως στη θέση της προσωπικής αντωνυμίας του γ΄ προσώπου οι αρχαίοι χρησιμοποιούσαν στην ονομαστική τις δεικτικές αντωνυμίες **οὗτος, ἐκεῖνος, ὅδε** και στις πλάγιες πτώσεις την επαναληπτική αντωνυμία **αὐτός**.

2. Οι τύποι των προσωπικών αντωνυμιών μοῦ, μοί, μέ - σοῦ, σοί, σέ - οὔ, οἶ, ἐ είναι εγκλητικοί.

3. Οι τύποι των προσωπικών αντωνυμιών, όταν χρειάζεται να δηλωθεί **έμφαση**, παίρνουν στο τέλος το εγκλητικό μόριο **γε** (= βέβαια ή τουλάχιστο) και τονίζονται ως εξής:

Ε ν ι κ ὁ ς α ρ ι θ μ ὁ ς		
	Α΄ πρόσωπο	Β΄ πρόσωπο
Ον.	ἐγώγε	σύγε
Γεν.	ἐμοῦγε	σοῦγε
Δοτ.	ἐμοίγε	σοίγε
Αιτ.	ἐμέγε	σέγε
Π λ η θ υ ν τ ι κ ὁ ς α ρ ι θ μ ὁ ς		
Ον.	ἡμεῖςγε	ὕμεῖςγε
Γεν.	ἡμῶνγε	ὕμῶνγε
Δοτ.	ἡμῖνγε	ὕμῖνγε
Αιτ.	ἡμᾶςγε	ὕμᾶςγε

ΕΝΟΤΗΤΑ 4 Γ. ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

1. Το άρθρο

Το άρθρο είναι το κλιτό μονοσύλλαβο μέρος του λόγου που μπαίνει μπροστά από τα πτωτικά. Προσδιορίζει το γραμματικό τους γένος και χρησιμοποιείται όταν αυτό που δηλώνει το πτωτικό είναι γνωστό και ορισμένο: π.χ. ὁ πατήρ, ἡ μητήρ, τὸ τέκνον.

Η Κλίση του άρθρου

	Ε ν ι κ ὁ ς α ρ ι θ μ ὁ ς		
	Ἀρσενικό	Θηλυκό	Ουδέτερο
Ονομαστική	ὁ	ἡ	τὸ
Γενική	τοῦ	τῆς	τοῦ
Δοτική	τῷ	τῇ	τῷ
Αιτιατική	τὸν	τὴν	τὸ
	Π λ η θ υ ν τ ι κ ὁ ς α ρ ι θ μ ὁ ς		
Ονομαστική	οἱ	αἱ	τὰ
Γενική	τῶν	τῶν	τῶν
Δοτική	τοῖς	ταῖς	τοῖς
Αιτιατική	τοὺς	τὰς	τὰ

Σημείωση:

Το άρθρο δεν έχει κλητική. Συνήθως όμως εμπρός από την κλητική των ονομάτων χρησιμοποιείται το κλητικό επιφώνημα ὦ.

2. Β΄ κλίση ουσιαστικών

Στη δεύτερη κλίση ανήκουν αρσενικά και θηλυκά που λήγουν σε **-ος** και ουδέτερα που λήγουν σε **-ον**.

α. Παραδείγματα Ἀρσενικών και Θηλυκών

	Ε ν ι κ ὁ ς α ρ ι θ μ ὁ ς			
	Ἀρσενικά		Θηλυκά	
Ον.	ὁ ἄνθρωπ-ος	ὁ λοιμ-ός	ἡ νῆσ-ος	ἡ ὁδ-ός
Γεν.	τοῦ ἀνθρώπ-ου	τοῦ λοιμ-οῦ	τῆς νήσ-ου	τῆς ὁδ-οῦ
Δοτ.	τῷ ἀνθρώπ-ῳ	τῷ λοιμ-ῷ	τῇ νήσ-ῳ	τῇ ὁδ-ῷ
Αιτ.	τὸν ἄνθρωπ-ον	τὸν λοιμ-όν	τὴν νήσ-ον	τὴν ὁδ-όν
Κλ.	(ὦ) ἄνθρωπ-ε	(ὦ) λοιμ-έ	(ὦ) νήσ-ε	(ὦ) ὁδ-έ
	Π λ η θ υ ν τ ι κ ὁ ς α ρ ι θ μ ὁ ς			
Ον.	οἱ ἄνθρωπ-οι	οἱ λοιμ-οί	αἱ νῆσ-οι	αἱ ὁδ-οί
Γεν.	τῶν ἀνθρώπ-ων	τῶν λοιμ-ῶν	τῶν νήσ-ων	τῶν ὁδ-ῶν
Δοτ.	τοῖς ἀνθρώπ-οις	τοῖς λοιμ-οῖς	ταῖς νήσ-οις	ταῖς ὁδ-οῖς
Αιτ.	τοὺς ἀνθρώπ-ους	τοὺς λοιμ-οὺς	τὰς νήσ-ους	τὰς ὁδ-οὺς
Κλ.	(ὦ) ἄνθρωπ-οι	(ὦ) λοιμ-οί	(ὦ) νήσ-οι	(ὦ) ὁδ-οί

Χαρακτηριστικά της κλίσης των δευτερόκλιτων **αρσενικών** και **θηλυκών** ουσιαστικών σε **-ος**:

α. Έχουν και στους δύο αριθμούς σε όλες τις πτώσεις τις ίδιες καταλήξεις και τα ξεχωρίζουμε μόνο από το άρθρο τους, π.χ. ὁ ἄνθρωπος, ἡ νῆσος.

β. Όταν στην ονομαστική, αιτιατική και κλητική ενικού και πληθυντικού αριθμού τονίζονται στη λήγουσα παίρνουν οξεία, π.χ. ὁ καρπός, τὸν καρπόν, (ῶ) καρπέ / οἱ καρποί, τοὺς καρπούς, (ῶ) καρποί.

γ. Έχουν τη λήγουσα της γενικής και δοτικής του ενικού μακρόχρονη και, όταν αυτή τονίζεται, παίρνει περισπωμένη, π.χ. τοῦ λοιμοῦ, τῷ λοιμῷ.

δ. Στην ονομαστική και κλητική του πληθυντικού λήγουν σε -οι, που λόγω της θέσης του (στο τέλος κλιτών ασυναίρετων λέξεων) είναι βραχύχρονο, π.χ. οἱ ἄνθρωποι, αἱ νῆσοι.

β. Παραδείγματα Ουδετέρων

Ε ν ι κ ὁ ς α ρ ι θ μ ὁ ς

Ον.	τὸ κεφάλαι-ον	τὸ δῶρ-ον	τὸ φυτ-όν
Γεν.	τοῦ κεφαλαί-ου	τοῦ δώρ-ου	τοῦ φυτ-οῦ
Δοτ.	τῷ κεφαλαί-ῳ	τῷ δώρ-ῳ	τῷ φυτ-ῷ
Αιτ.	τὸ κεφάλαι-ον	τὸ δῶρ-ον	τὸ φυτ-όν
Κλ.	(ῶ) κεφάλαι-ον	(ῶ) δῶρ-ον	(ῶ) φυτ-όν

Π λ η θ υ ν τ ι κ ὁ ς α ρ ι θ μ ὁ ς

Ον.	τὰ κεφάλαι-α	τὰ δῶρ-α	τὰ φυτ-ά
Γεν.	τῶν κεφαλαί-ων	τῶν δώρ-ων	τῶν φυτ-ῶν
Δοτ.	τοῖς κεφαλαί-οις	τοῖς δώρ-οις	τοῖς φυτ-οῖς
Αιτ.	τὰ κεφάλαι-α	τὰ δῶρ-α	τὰ φυτ-ά
Κλ.	(ῶ) κεφάλαι-α	(ῶ) δῶρ-α	(ῶ) φυτ-ά

Χαρακτηριστικά της κλίσης των δευτερόκλιτων **ουδέτερων** ουσιαστικών σε **-ον**:

α. Έχουν και στους δύο αριθμούς την ονομαστική, την αιτιατική και την κλητική όμοιες (όπως συμβαίνει και σε όλα τα ουδέτερα), π.χ. ον. τὸ φυτόν, αιτ. τὸ φυτόν, κλ. (ῶ) φυτόν / ον. τὰ φυτά, αιτ. τὰ φυτά, κλ. (ῶ) φυτά.

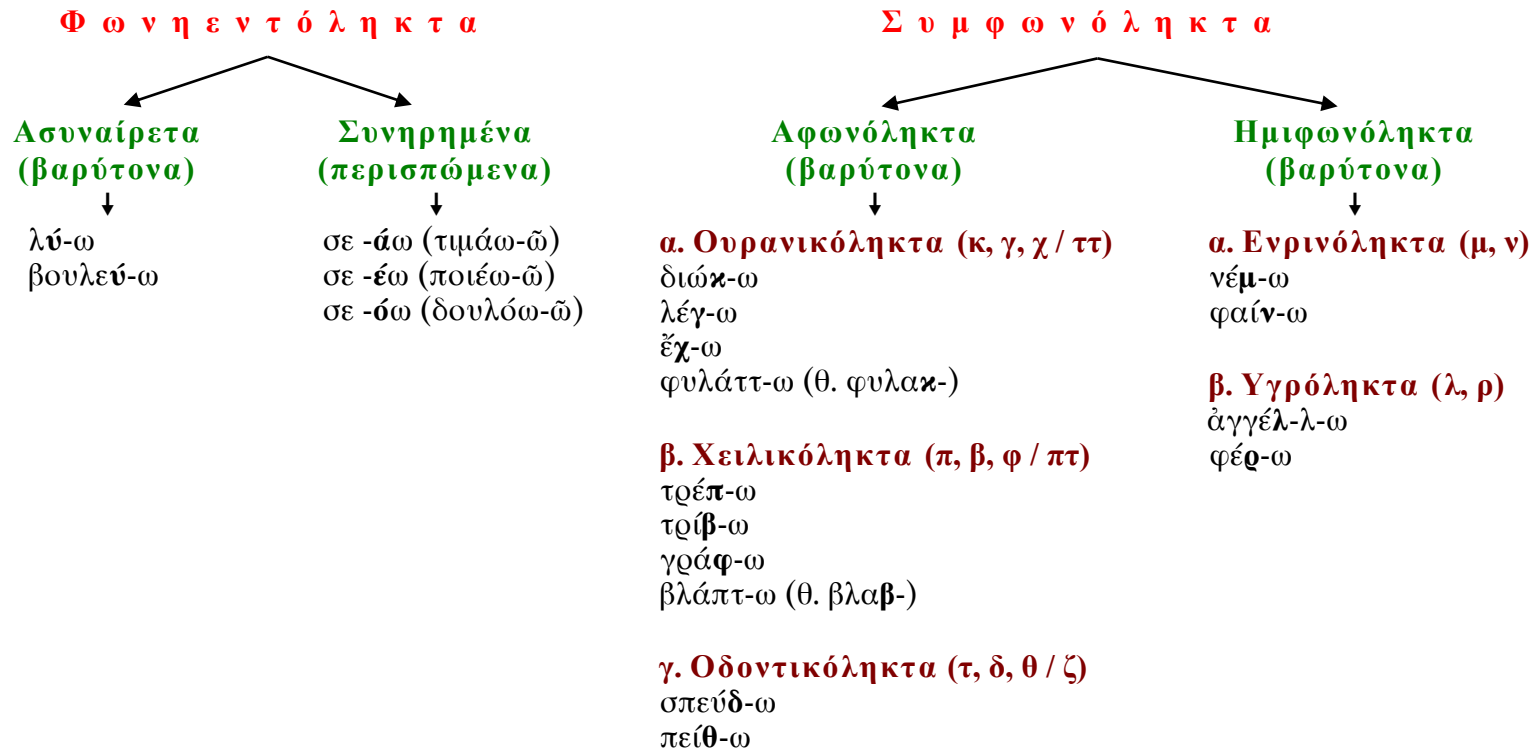
β. Έχουν την κατάληξη **-α** του πληθυντικού βραχύχρονη (όπως σε όλα τα ουδέτερα πτωτικά), π.χ. τὰ δῶρᾶ, τὰ μυστήριᾶ.

γ. Στη γενική, δοτική και αιτιατική του ενικού, όπως και στη γενική, δοτική του πληθυντικού έχουν καταλήξεις όμοιες με τις αντίστοιχες των δευτερόκλιτων αρσενικών και θηλυκών.

ΕΝΟΤΗΤΑ 5 Γ. ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

ΔΙΑΙΡΕΣΗ ΤΩΝ ΡΗΜΑΤΩΝ

Α΄ Συζυγία (ρήματα σε -ω)

ΕΝΟΤΗΤΑ 5

Β1. ΛΕΞΙΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

ΣΗΜΑΣΙΕΣ

ή γῆ

• Αρχαία Ελληνική:

✓ Σύνθετα:

ὁ γεωργύχος = αυτός που σκάβει τη γη.

ὁ γεωμόρος = κτηματίας.

γεωργέω-ῶ = καλλιεργώ τη γη, είμαι γεωργός.

ὁ γεωτόμος = αυτός που κόβει, ανοίγει το έδαφος.

ἔγγαιος, -α, -ον (και ἔγγειος, -ος, -ον) = ντόπιος, εγχώριος.

• Αρχαία / Νέα Ελληνική:

✓ Απλά:

γήινος = 1. αυτός που σχετίζεται με τη Γη. 2. κάτοικος της Γης.

γεώδης (και γαιώδης) = 1. αυτός που έχει τη σύσταση ή το χρώμα του εδάφους. 2. αυτός που αποτελείται από χώμα.

✓ Σύνθετα:

ὁ/ἡ γηγενής, τὸ γηγενές = αυτός που κατοικεί στον ίδιο τόπο όπου έχει γεννηθεί.

ὁ γεωπόνος = επιστήμονας που έχει ειδικευθεί στη γεωπονία, δηλ. στην ανάπτυξη και βελτίωση της γεωργικής παραγωγής.

ὁ γεωργός = πρόσωπο που ασχολείται με τη γεωργία.

ὁ γεωγράφος = επιστήμονας που έχει ειδικευθεί στη γεωγραφία, δηλ. στην επιστήμη που έχει ως αντικείμενο την επιφάνεια της Γης και τα φαινόμενα που σχετίζονται με αυτήν.

ὁ γήλοφος και γεώλοφος = λοφίσκος.

τὸ γήπεδον (-ο) = (α.ε.) τεμάχιο γης. (ν.ε.) εγκατάσταση διεξαγωγής αθλητικών συναντήσεων.

ἡ γεωμετρία = κλάδος των μαθηματικών που ασχολείται με τις ιδιότητες, τη μέτρηση και τις σχέσεις των διαφόρων μορφών (σχημάτων ή σωμάτων) με τον χώρο στον οποίο εντάσσονται.

ἐπίγειος = αυτός που βρίσκεται πάνω στη γη.

ἔγγειος = ντόπιος, εγχώριος.

μεσόγειος = αυτός που βρίσκεται στο εσωτερικό.

ὑπόγειος = αυτός που βρίσκεται κάτω από τη γη.

• Νέα Ελληνική:

✓ Σύνθετα:

γεωλόγος = επιστήμονας που έχει ειδικευθεί στη γεωλογία, δηλ. στην επιστήμη που εξετάζει τη φυσική ιστορία της Γης, τη σύσταση των πετρωμάτων της και τις μεταβολές της γήινης σφαίρας.

γεώμηλο = η πατάτα.

γεώτρηση = η διάνοιξη βαθιάς οπής στο έδαφος για τη θεμελίωση τεχνικών έργων, την άντληση νερού ή την αξιοποίηση κοιτασμάτων του υπεδάφους.

γεωτρύπανο = εργαλείο που χρησιμοποιείται για τη διάτρηση του εδάφους κατά τις γεωτρήσεις.

γεωδυναμική = κλάδος της γεωλογίας που έχει ως αντικείμενο τις μεταβολές στη διαμόρφωση του γήινου φλοιού, τις δυνάμεις που τις προκάλεσαν και τις επιπτώσεις τους.

γεωπολιτικός = ο αναφερόμενος στη γεωπολιτική, δηλ. στη μελέτη των σχέσεων ανάμεσα στα φυσικά δεδομένα των γεωγραφικών συνθηκών και της πολιτικής των κρατών.

γηπεδούχος = ομάδα που αγωνίζεται στην έδρα της.

περίγειο = (αστρον.) το πλησιέστερο προς τη Γη σημείο της τροχιάς ουράνιου σώματος που περιφέρεται γύρω από αυτή.

απόγειο = 1. (αστρον.) το πλέον απομακρυσμένο από τη Γη σημείο της τροχιάς αντικειμένου που περιφέρεται γύρω από αυτή. 2. (μτφ.) το αποκορύφωμα.

υδρόγειος = η γήινη σφαίρα, η ίδια η Γη.

ισόγειος = αυτός που βρίσκεται στο ίδιο επίπεδο με το έδαφος.

υπέργειος = αυτός που βρίσκεται πάνω από την επιφάνεια της γης.

απογειώνω = 1. θέτω (αεροσκάφος) σε κίνηση ώστε να βρεθεί στον αέρα. 2. (μτφ.) παρουσιάζω απότομη άνοδο.

προσγειώνω = 1. οδηγώ πτητική μηχανή στο έδαφος. 2. (μτφ.) επαναφέρω κάποιον στην πραγματικότητα.

ΕΝΟΤΗΤΑ 5

Γ. ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

1. Οριστική ενεστώτα ρήματος εἰμί (= εἶμαι, υπάρχω)

	ΟΡΙΣΤΙΚΗ
ΕΝΕΣΤΩΤΑΣ	εἰμί εἶ ἐστί(ν) ἐσμέν ἐστέ εἰσί(ν)

2. Οριστική ενεστώτα και μέλλοντα ενεργητικής φωνής βαρύτονων ρημάτων

Στα βαρύτονα ρήματα της α΄ συζυγίας ανήκουν:

α. Τα φωνεντόληκτα ασυναίρετα: λύ-ω, ἵκετεύ-ω.

β. Τα αφωνόληκτα (δηλ. όσα έχουν χαρακτήρα κ, γ, χ - π, β, φ - τ, δ, θ): διώκ-ω, γράφ-ω, πείθ-ω.

γ. Τα υγρόληκτα και ενρινόληκτα (δηλ. όσα έχουν χαρακτήρα λ, ρ - μ, ν): ἀγγέλ-λ-ω, νέμ-ω.

• Κλίση Οριστικής Ενεστώτα Ενεργητικής Φωνής Βαρύτονου Φωνεντόληκτου Ρήματος:

Ενικός αριθμός

λύ-ω
λύ-εις
λύ-ει

Πληθ. αριθμός

λύ-ομεν
λύ-ετε
λύ-ουσι(ν)

• Κλίση Οριστικής Ενεστώτα Ενεργητικής Φωνής Βαρύτονου Αφωνόληκτου Ρήματος:

Ενικός αριθμός

γράφ-ω
γράφ-εις
γράφ-ει

Πληθ. αριθμός

γράφ-ομεν
γράφ-ετε
γράφ-ουσι(ν)

Ο σχηματισμός του μέλλοντα των βαρύτονων φωνηεντόληκτων ρημάτων

Η οριστική μέλλοντα των βαρύτονων φωνηεντόληκτων ρημάτων α΄ συζυγίας σχηματίζεται από το ρηματικό θέμα, το χρονικό χαρακτήρα σ, τα θεματικά φωνήεντα ο, ε και τις προσωπικές καταλήξεις της οριστικής μέλλοντα ενεργητικής φωνής.

Π.χ. λύ - σ - ω

Κλίση Οριστικής Μέλλοντα Ενεργητικής Φωνής Βαρύτονου
Φωνηεντόληκτου Ρήματος:

Ενικός αριθμός

λύ-σ-ω

λύ-σ-εις

λύ-σ-ει

Πληθ. αριθμός

λύ-σ-ομεν

λύ-σ-ετε

λύ-σ-ουσι(ν)

3. Οριστική μέλλοντα ενεργητικής φωνής αφωνόληκτων ρημάτων

Η οριστική μέλλοντα των βαρύτονων αφωνόληκτων ρημάτων α΄ συζυγίας σχηματίζεται όπως και ο μέλλοντας των βαρύτονων φωνηεντόληκτων ρημάτων της α΄ συζυγίας, με τη διαφορά ότι ο ρηματικός χαρακτήρας των αφωνόληκτων ρημάτων, όταν βρεθεί μπροστά από το χρονικό χαρακτήρα σ, παθαίνει τις κανονικές μεταβολές.

Πιο συγκεκριμένα:

α. Στα ουρανικόληκτα ρήματα ο ουρανικός χαρακτήρας (**κ, γ, χ / ττ**) ενώνεται με το χρονικό χαρακτήρα σ σε ξ.

Π.χ. διώκ-σ-ω → διώξω, διώξεις, διώξει, διώξομεν, διώξετε, διώξουσι(ν).

φυλάττ-ω, θ. φυλάκ-σ-ω → φυλάξω...

β. Στα χειλικόληκτα ρήματα ο χειλικός χαρακτήρας (**π, β, φ / πτ**) ενώνεται με το χρονικό χαρακτήρα σ σε ψ.

Π.χ. γράφ-σ-ω → γράψω, γράψεις, γράψει, γράψομεν, γράψετε, γράψουσι(ν).

τρίβ-σ-ω → τρίψω...

τρέπ-σ-ω → τρέψω...

γ. Στα οδοντικόληκτα ρήματα ο οδοντικός χαρακτήρας (**τ, δ, θ**) μπροστά από το χρονικό χαρακτήρα σ αποβάλλεται.

Π.χ. πείθ-σ-ω → πείσω, πείσεις, πείσει, πείσομεν, πείσετε, πείσουσι(ν).

ΕΝΟΤΗΤΑ 6 Γ. ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

Α' κλίση ουσιαστικών

Στην πρώτη κλίση ανήκουν αρσενικά που λήγουν σε **-ας** ή σε **-ης** και θηλυκά που λήγουν σε **-α** ή σε **-η**.

Τα Πρωτόκλιτα Αρσενικά Ουσιαστικά

α. Λήγουν σε **-ας**, όταν πριν την κατάληξη έχουν **φωνήεν ή ρ**: π.χ. ὁ λοχί-ας, ὁ ταμί-ας, ὁ νεανί-ας.

β. Λήγουν σε **-ης**, όταν πριν την κατάληξη έχουν **σύμφωνο**, εκτός από το ρ: π.χ. ὁ ἐργάτ-ης, ὁ μαθητ-ής, ὁ μηνυτ-ής.

γ. Τα **α** στην κατάληξη **-ας** (σε οποιαδήποτε πτώση) είναι πάντοτε **μακρόχρονο**: π.χ. ὁ ταμίᾱς, τοῦς ταμίᾱς.

δ. Η γενική του πληθυντικού τονίζεται στη λήγουσα και παίρνει περισπωμένη: π.χ. τῶν ταμιῶν, τῶν μαθητῶν.

ε. Από τα πρωτόκλιτα αρσενικά σε **-ης** σχηματίζουν την κλητική του ενικού σε **-α (βραχύ)** και όχι σε **-η**:

- **τα εθνικά**: (ὦ) Πέρσα, (ὦ) Σκύθα.
- ὅσα λήγουν σε **-της, -άρχης, -μέτρης, -πώλης, -τρίβης, -ώνης, -λάτρης**: π.χ. (ὦ) στρατιῶτα, (ὦ) γυμνασιάρχᾱ, (ὦ) γεωμέτρᾱ, (ὦ) βιβλιοπώλᾱ, (ὦ) παιδοτρίβᾱ, (ὦ) τελῶνᾱ, (ὦ) εἰδωλολάτρᾱ.

Σημείωση: Το ὄνομα **δεσπότης** σχηματίζει την κλητική ενικού προπαροξύτονη: (ὦ) δέσποτα.

Παραδείγματα Αρσενικών σε -ας και -ης

Ε ν ι κ ὁ ς α ρ ι θ μ ὁ ς				
Ον.	ὁ ταμί-ας	ὁ Ἀτρεΐδ-ης	ὁ ἐργάτ-ης	ὁ μαθητ-ής
Γεν.	τοῦ ταμί-ου	τοῦ Ἀτρεΐδ-ου	τοῦ ἐργάτ-ου	τοῦ μαθητ-οῦ
Δοτ.	τῷ ταμί-α	τῷ Ἀτρεΐδ-η	τῷ ἐργάτ-η	τῷ μαθητ-ῇ
Αιτ.	τὸν ταμί-αν	τὸν Ἀτρεΐδ-ην	τὸν ἐργάτ-ην	τὸν μαθητ-ήν
Κλ.	(ὦ) ταμί-α	(ὦ) Ἀτρεΐδ-η	(ὦ) ἐργάτ-α	(ὦ) μαθητ-ά
Π λ η θ υ ν τ ι κ ὁ ς α ρ ι θ μ ὁ ς				
Ον.	οἱ ταμί-αι	οἱ Ἀτρεΐδ-αι	οἱ ἐργάτ-αι	οἱ μαθητ-αῖ
Γεν.	τῶν ταμι-ῶν	τῶν Ἀτρεΐδ-ῶν	τῶν ἐργατ-ῶν	τῶν μαθητ-ῶν
Δοτ.	τοῖς ταμί-αις	τοῖς Ἀτρεΐδ-αις	τοῖς ἐργάτ-αις	τοῖς μαθητ-αῖς
Αιτ.	τοὺς ταμί-ας	τοὺς Ἀτρεΐδ-ας	τοὺς ἐργάτ-ας	τοὺς μαθητ-άς
Κλ.	(ὦ) ταμί-αι	(ὦ) Ἀτρεΐδ-αι	(ὦ) ἐργάτ-αι	(ὦ) μαθητ-αῖ

Τα Πρωτόκλιτα Θηλυκά Ουσιαστικά

α. Αν πριν από την κατάληξη **α** υπάρχει **σύμφωνο (εκτός από το ρ)**, τότε το **α** αυτό λέγεται **μη καθαρό**, είναι κανονικά **βραχύχρονο** και στη γενική και δοτική του ενικού τρέπεται σε **-η**:

Π.χ. ἡ μοῦσᾱ, τῆς μούσης, τῇ μούσῃ, τὴν μοῦσαν κτλ.

ἡ θάλασσᾱ, τῆς θαλάσσης, τῇ θαλάσσῃ, τὴν θάλασσαν κτλ.

β. Αν πριν από την κατάληξη **α** υπάρχει **φωνήεν ή ρ**, τότε το **α** αυτό λέγεται **καθαρό**, είναι κανονικά **μακρόχρονο** και φυλάγεται σε όλες τις πτώσεις:

Π.χ. ἡ πολιτεῖᾱ, τῆς πολιτείας, τῇ πολιτεῖᾱ, τὴν πολιτείαν, (ὦ) πολιτεία.

Εξαιρέσεις: Το καθαρό α είναι βραχύχρονο:

Στα προπαροξύτονα: ἡ ἀλήθεια, ἡ εὐσέβεια, ἡ μάχαιρα, ἡ εὐνοια, ἡ ἀμάθεια, ἡ Πλάταια, ἡ Φώκαια κτλ.

γ. Η γενική του πληθυντικού τονίζεται στη λήγουσα και παίρνει περισπωμένη: π.χ. τῶν θαλασσῶν, τῶν κεραιῶν.

δ. Έχουν την κατάληξη -ας πάντα μακρόχρονη: π.χ. τὰς γλώσσας.

ε. Το α της κατάληξης στην αιτιατική και την κλητική του ενικού είναι μακρόχρονο ή βραχύχρονο, ανάλογα με το τι είναι στην ονομαστική:

Π.χ. (ἡ πολιτεῖᾱ) τὴν πολιτεῖᾱν, (ῶ) πολιτεῖᾱ
(ἡ μοῦσα) τὴν μοῦσαν, (ῶ) μοῦσα

Παραδείγματα Θηλυκῶν σε -α (γενική -ας)

Ε ν ι κ ὁ ς α ρ ι θ μ ὁ ς				
Ον.	ἡ κεραῖ-α	ἡ δωρε-ά	ἡ βοήθει-α	ἡ πεῖρ-α
Γεν.	τῆς κεραῖ-ας	τῆς δωρε-ᾱς	τῆς βοηθεί-ας	τῆς πεῖρ-ας
Δοτ.	τῇ κεραῖ-α	τῇ δωρε-ᾱ	τῇ βοηθεί-α	τῇ πεῖρ-α
Αιτ.	τὴν κεραῖ-αν	τὴν δωρε-άν	τὴν βοήθει-αν	τὴν πεῖρ-αν
Κλ.	(ῶ) κεραῖ-α	(ῶ) δωρε-ά	(ῶ) βοήθει-α	(ῶ) πεῖρ-α
Π λ η θ υ ν τ ι κ ὁ ς α ρ ι θ μ ὁ ς				
Ον.	αἱ κεραῖ-αι	αἱ δωρε-αῖ	αἱ βοήθει-αι	αἱ πεῖρ-αι
Γεν.	τῶν κεραῖ-ῶν	τῶν δωρε-ῶν	τῶν βοηθει-ῶν	τῶν πεῖρ-ῶν
Δοτ.	ταῖς κεραῖ-αις	ταῖς δωρε-αῖς	ταῖς βοηθεί-αις	ταῖς πεῖρ-αις
Αιτ.	τὰς κεραῖ-ας	τὰς δωρε-άς	τὰς βοηθεί-ας	τὰς πεῖρ-ας
Κλ.	(ῶ) κεραῖ-αι	(ῶ) δωρε-αῖ	(ῶ) βοήθει-αι	(ῶ) πεῖρ-αι

Παραδείγματα Θηλυκῶν σε -α (γενική -ης) και -η (γενική -ης)

Ε ν ι κ ὁ ς α ρ ι θ μ ὁ ς				
Ον.	ἡ μέλισσ-α	ἡ μᾶξ-α	ἡ λύπ-η	ἡ ψυχ-ή
Γεν.	τῆς μελίσσ-ης	τῆς μᾶξ-ης	τῆς λύπ-ης	τῆς ψυχ-ῆς
Δοτ.	τῇ μελίσσ-η	τῇ μᾶξ-η	τῇ λύπ-η	τῇ ψυχ-ῆ
Αιτ.	τὴν μέλισσ-αν	τὴν μᾶξ-αν	τὴν λύπ-ην	τὴν ψυχ-ήν
Κλ.	(ῶ) μέλισσ-α	(ῶ) μᾶξ-α	(ῶ) λύπ-η	(ῶ) ψυχ-ή
Π λ η θ υ ν τ ι κ ὁ ς α ρ ι θ μ ὁ ς				
Ον.	αἱ μέλισσ-αι	αἱ μᾶξ-αι	αἱ λύπ-αι	αἱ ψυχ-αῖ
Γεν.	τῶν μελίσσ-ῶν	τῶν μαξ-ῶν	τῶν λυπ-ῶν	τῶν ψυχ-ῶν
Δοτ.	ταῖς μελίσσ-αις	ταῖς μᾶξ-αις	ταῖς λύπ-αις	ταῖς ψυχ-αῖς
Αιτ.	τὰς μελίσσ-ας	τὰς μᾶξ-ας	τὰς λύπ-ας	τὰς ψυχ-άς
Κλ.	(ῶ) μέλισσ-αι	(ῶ) μᾶξ-αι	(ῶ) λύπ-αι	(ῶ) ψυχ-αῖ

**Κοινά Χαρακτηριστικά των Πρωτόκλιτων
Αρσενικῶν και Θηλυκῶν Ουσιαστικῶν**

α. Έχουν την κατάληξη -ας πάντα μακρόχρονη.

β. Η γενική του πληθυντικού τονίζεται στη λήγουσα και παίρνει περισπωμένη.

γ. Τα αρσενικά και θηλυκά έχουν στον πληθυντικό τις ίδιες καταλήξεις.

δ. Όταν τονίζονται στην ονομαστική, αιτιατική και κλητική στη λήγουσα, παίρνουν οξεία: π.χ. ὁ ποιητής, τὸν ποιητήν, (ῶ) ποιητά / ἡ φωνή, τὴν φωνήν, (ῶ) φωνή.

ε. Έχουν την κατάληξη της γενικής και δοτικής ενικού και πληθυντικού μακρόχρονη και, όταν αυτή τονίζεται, παίρνει περισπωμένη: π.χ. τοῦ ποιητοῦ, τῷ ποιητῇ, τῶν ποιητῶν, τοῖς ποιηταῖς / τῆς ψυχῆς, τῇ ψυχῇ, τῶν ψυχῶν, ταῖς ψυχαῖς.

στ. Όπου τονίζονται στην ονομαστική του ενικού, εκεί τονίζονται και στις άλλες πτώσεις του ενικού και πληθυντικού, εκτός αν δεν το επιτρέπει η λήγουσα: π.χ. ἡ πολιτεία, τῆς πολιτείας, τῇ πολιτείᾳ κ.λπ. (αλλά ἡ θάλασσα, τῆς θαλάσσης, τῇ θαλάσῃ, τὴν θάλασσαν κ.λπ.). Εξαίρεση αποτελεί η γενική του πληθυντικού που πάντα τονίζεται στη λήγουσα.

Σχετικά με τα Δίχρονα της Παραλήγουσας

Έχουν το δίχρονο της παραλήγουσας βραχύ (˘) τα:

- Σε **-άτης** (με εξαίρεση τα εθνικά): π.χ. ὁ πελάτης, οἱ πελάται.
- Σε **-ύτης** (που παράγονται από ρήματα): π.χ. ὁ λύτης, οἱ λύται.
- Σε **-ίδης**: π.χ. ὁ εὐπατρίδης, οἱ εὐπατρίδαι.

Έχουν το δίχρονο της παραλήγουσας μακρό (ˉ) τα:

- Σε **-ίτης**: π.χ. ὁ μεσίτης, οἱ μεσίται.
- Σε **-ύτης**: π.χ. ὁ πρεσβύτης, οἱ πρεσβῦται.
- Εθνικά σε **-άτης**: π.χ. ὁ Ἑλεάτης, οἱ Ἑλεᾶται.

ΕΝΟΤΗΤΑ 6

Β1. ΛΕΞΙΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΗΜΑΣΙΕΣ

πίνω θ. πι-, πο-, πω-

• Αρχαία Ελληνική:

✓ Απλά:

τὸ πῶμα = το ποτό.

τὸ πόμα = το ποτό.

ὁ πότος = το συμπόσιο, το φαγοπότι.

ὁ ποτισμός = πότισμα.

✓ Σύνθετα:

ὁ ὕδροπότης = αυτός που πίνει νερό.

• Αρχαία / Νέα Ελληνική:

✓ Απλά:

τὸ ποτόν (-ό) = 1. οτιδήποτε πίνεται (κυρίως οиноπνευματώδες). 2. η κατανάλωση οиноπνευματωδών ποτών.

ὁ πότης = πρόσωπο που συνηθίζει να πίνει συνήθως μεγάλες ποσότητες οиноπνευματωδών ποτών.

τὸ ποτήριον (-ι) = μικρό σκεύος, κυρίως γυάλινο, με το οποίο πίνουμε.

πόσιμος [στα α.ε. κυρίως πότιμος] = κατάλληλος να τον πιεις.

ἡ πόσις (-η) = το να πίνει κανείς.

ποτίζω = 1. ρίχνω νερό σε φυτό. 2. (μτφ.) γεμίζω, διαποτίζω.

τὸ πότισμα = η παροχή νερού σε φυτό ή ζώο.

✓ Σύνθετα:

καταπίνω = 1. κατεβάζω (ποτό ή τροφή) από το στόμα στο στομάχι. 2. (μτφ.) αποδέχομαι παθητικά, χωρίς αντίρρηση.

ἡ κατάποσις (-η) = η προώθηση τροφής από το στόμα στο στομάχι.

προπίνω = πίνω πρώτος ή στην υγεία κάποιου.

ἡ πρόποσις (-η) = ο χαιρετιστήριος λόγος που απευθύνει κάποιος εις υγείαν ή προς τιμήν άλλου, σηκώνοντας ταυτόχρονα το ποτήρι του.

ὁ συμπότης = αυτός που πίνει ποτό μαζί με άλλους.

τὸ συμπόσιον (-ιο) = 1. (κυρίως στην αρχαιότητα) συνεστίαση με φαγητό και ποτά. 2. άτυπη συνάντηση ειδικών αφιερωμένη σε ορισμένο θέμα.

ἡ ἄμπωτις (-η) = η υποχώρηση του νερού της θάλασσας κατά την παλίρροια.

ἡ ὕδροποσία = η πόση νερού.

ὁ οἶνοπότης = ο καταναλωτής οίνου.

ἡ οἶνοποσία = η κατανάλωση οίνου.

ἡδύποτος = ο γλυκός στην πόση, ο γλυκόπιος.

• Νέα Ελληνική:

✓ Απλά:

πίωμα = 1. η πόση. 2. το ποτό, ιδίως το αλκοολούχο.

πιωμένος = μεθυσμένος.

✓ Σύνθετα:

ποτοποιός = ο παρασκευαστής ποτών.

ποτοαπαγόρευση και ποταπαγόρευση = η απαγόρευση της πώλησης και κατανάλωσης οινοπνευματωδών ποτών (στις Η.Π.Α. κατά την περίοδο 1919-30).
το ηδύποτο = γλυκό αλκοολούχο ποτό.

ΕΝΟΤΗΤΑ 7 Γ. ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

1. Η αύξηση

Στους **ιστορικούς χρόνους της οριστικής** (δηλ. τον παρατατικό, τον αόριστο και τον υπερσυντέλικο) τα ρήματα παίρνουν στην αρχή του θέματος **αύξηση**. Η αύξηση δηλώνει το παρελθόν και είναι δύο ειδών: **συλλαβική και χρονική**.

α. Συλλαβική αύξηση παίρνουν τα ρήματα που το θέμα τους αρχίζει από **σύμφωνο**. Η συλλαβική αύξηση είναι η προσθήκη ενός **ε** στην αρχή του θέματος των ιστορικών χρόνων, π.χ. πρτ. **ἔ-λυον**.

Σημείωση: Τα ρήματα που αρχίζουν από **ρ** το διπλασιάζουν μετά τη συλλαβική αύξηση, π.χ. **ῥίπτω** → **ῥ-ῥριπτον**.

β. Χρονική αύξηση παίρνουν τα ρήματα που το θέμα τους αρχίζει από **φωνήεν** ή **δίφθογγο**. Χρονική αύξηση είναι η έκταση του αρχικού βραχύχρονου φωνήεντος του θέματος από το οποίο σχηματίζεται καθένας από τους ιστορικούς χρόνους της οριστικής.

Κατά τη χρονική αύξηση γίνονται οι ακόλουθες εκτάσεις:

- **το α σε η:** π.χ. ἀκούω - ἤκουον.
- **το ε σε η:** π.χ. ἐλπίζω - ἤλπιζον.
- **το ε σε ει:** μόνο τα ρήματα: **ἔπω, ἔρπω, ἐῶ** (=αφήνω), **ἔχω, ἔλκω** (=σέρνω), **ἐστιάω-ῶ** (=φιλεῦω), **ἔπομαι, ἐργάζομαι, ἐλίττω** (=τυλίγω) και **ἐθίζω** (=συνηθίζω), π.χ. ἔχω - εἶχον, ἐθίζω - εἶθιζον, ἔλκω - εἶλκον.
- **το ο σε ω:** π.χ. ὀρίζω - ὥριζον.
- **το ι σε ι:** π.χ. ἰκετεύω - ἰκέτευον.
- **το υ σε υ:** π.χ. ὑβρίζω - ὕβριζον.
- **το αι σε η:** π.χ. αἰχμαλωτίζω - ἤχμαλώτιζον.
- **το ει σε η:** π.χ. εἰκάζω - ἤκαζον.
- **το αυ σε ηυ:** π.χ. αὐξάνω - ἠύξανον.
- **το ευ σε ηυ:** π.χ. εὐχομαι - ἠυχόμεν.
- **το οι σε φ:** π.χ. οἰκτίρω - ὤκτιρον.

Στην αρχαία ελληνική **τα σύνθετα ρήματα** που το α΄ συνθετικό τους είναι πρόθεση παίρνουν **εσωτερική αύξηση**, δηλ. έχουν τη συλλαβική ή χρονική αύξηση μετά την πρόθεση.

Π.χ. εἰσ-φέρω → εἰσ-έφερον
 συν-άγω → συν-ἤγον
 συν-οικῶ → συν-ῥκουν

2. Οριστική παρατατικού ρήματος εἰμί

	ΟΡΙΣΤΙΚΗ
ΠΑΡΑΤΑΤΙΚΟΣ	^ῥ ῃ και ^ῥ ῃν ^ῥ ῃσθα ^ῥ ῃν ^ῥ ῃμεν ^ῥ ῃτε ή ^ῥ ῃστε ^ῥ ῃσαν

3. Οριστική παρατατικού και αορίστου ενεργητικής φωνής βαρύτονων ρημάτων

Οριστική Παρατατικού

ἔ-λυ-ον
ἔ-λυ-ες
ἔ-λυ-ε(ν)
ἐ-λύ-ομεν
ἐ-λύ-ετε
ἔ-λυ-ον

Οριστική Αορίστου

ἔ-λυ-σ-α
ἔ-λυ-σ-ας
ἔ-λυ-σ-ε(ν)
ἐ-λύ-σ-αμεν
ἐ-λύ-σ-ατε
ἔ-λυ-σ-αν

4. Οριστική αορίστου ενεργητικής φωνής αφωνόληκτων βαρύτονων ρημάτων

Η οριστική αορίστου των βαρύτονων αφωνόληκτων ρημάτων α΄ συζυγίας σχηματίζεται όπως και ο αόριστος των βαρύτονων φωνεντόληκτων ρημάτων της α΄ συζυγίας, με τη διαφορά ότι ο ρηματικός χαρακτήρας των αφωνόληκτων ρημάτων, όταν βρεθεί μπροστά από το χρονικό χαρακτήρα σ, παθαίνει τις κανονικές μεταβολές.

Πιο συγκεκριμένα:

α. Στα ουρανικόληκτα ρήματα ο ουρανικός χαρακτήρας (**κ, γ, χ / ττ**) ενώνεται με το χρονικό χαρακτήρα σ σε ξ.

Π.χ. ἐ-δίωκ-σ-α → ἐ-δίω-ξ-α, ἐ-δίω-ξ-ας, ἐ-δίω-ξ-ε(ν), ἐ-διώ-ξ-αμεν, ἐ-διώ-ξ-ατε, ἐ-δίω-ξ-αν.

β. Στα χειλικόληκτα ρήματα ο χειλικός χαρακτήρας (**π, β, φ / πτ**) ενώνεται με το χρονικό χαρακτήρα σ σε ψ.

Π.χ. ἔ-γραφ-σ-α → ἔ-γρα-ψ-α, ἔ-γρα-ψ-ας, ἔ-γρα-ψ-ε(ν), ἐ-γρά-ψ-αμεν, ἐ-γρά-ψ-ατε, ἔ-γρα-ψ-αν.

γ. Στα οδοντικόληκτα ρήματα ο οδοντικός χαρακτήρας (**τ, δ, θ**) μπροστά από το χρονικό χαρακτήρα σ αποβάλλεται.

Π.χ. ἔ-πειθ-σ-α → ἔ-πει-σ-α, ἔ-πει-σ-ας, ἔ-πει-σ-ε(ν), ἐ-πεί-σ-αμεν, ἐ-πεί-σ-ατε, ἔ-πει-σ-αν.

ΕΝΟΤΗΤΑ 7

Β1. ΛΕΞΙΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

ΣΗΜΑΣΙΕΣ

ζευγνύω (και ζεύγνυμι)
 (= δένω μαζί με κάτι άλλο, ζευγαρώνω, ζεύω)
 θ. ζευγ-, ζυγ-

• Αρχαία Ελληνική:

✓ Απλά:

ὁ ζύγιος = ζυγίτης, κατάλληλος για το ζυγό (για ζέψιμο).

ἡ ζεύγλη = το καμπύλο μέρος του ζυγού.

✓ Σύνθετα:

διαζεύγνυμι = 1. διαχωρίζω, λύνω από τον ζυγό. 2. βγάζω από τον ζυγό τα ζώα, ελευθερώνω.

ζυγοστατέω-ω = ζυγίζω.

ζυγοποιέω-ω = φτιάχνω ζυγούς.

τὸ ζυγόδεσμον = ο δεσμός του ζυγού.

τὸ ζύγαστρον = κουτί, κιβώτιο.

ζευγοτρόφος, -ος, -ον = αυτός που τρέφει ζεύγη ζώων.

ὁ σύζυξ = ο συζευγμένος.

παρὰζεύγνυμι = 1. ζεύω μαζί. 2. ενώνω, παντρεύω.

ὁ ἄζυξ = ἄζευκτος, ἄγαμος.

• Αρχαία / Νέα Ελληνική:

✓ Απλά:

ἡ ζευῆσις (-η) = 1. η σύνδεση. 2. το ζέψιμο αλόγων.

τὸ ζευῆμα = καθετί που χρησιμεύει για σύνδεση.

τὸ ζευῆγος = ζευγάρι.

τὸ ζευγάριον (-ι) = 1. δύο ομοειδή πράγματα που χρησιμοποιούνται μαζί. 2. δύο πρόσωπα που συνδέονται (συνήθως ως σύζυγοι, ερωτευμένοι ή συνεργάτες). 3. δύο ζώα (βόδια ή αλόγα) ζεμένα στο ίδιο άροτρο.

ὁ ζευγίτης = ζευγάς, δηλ. ο γεωργός που οργώνει με ζευγάρι βοδιών ή αλόγων.

ζευκτήριος = ο χρησιμοποιούμενος ή ο κατάλληλος για ζεύξη ή σύνδεση.

ζευκτός = 1. αυτός που μπορεί να ζευχθεί. 2. συνδεδεμένος, συναρμοσμένος.

ζυγόω-ω (-ώνω) = (α.ε.) ενώνω κάτω από τον ίδιο ζυγό. (ν.ε.) πλησιάζω.

τὸ ζυγόν και ὁ ζυγός = 1. η ζυγαριά. 2. το εξάρτημα σε άροτρα ή άμαξες, στο οποίο ζεύονται τα υποζύγια. 3. (μτφ.) κάθε είδους καταπίεση, η σκλαβιά.

τὸ ζύγωμα = 1. το πλησίασμα. 2. η οστέινη καμάρα στην εξωτερική άκρη της κόγχης του ματιού, που σχηματίζεται από την ένωση των μήλων και των ζυγωματικών αποφύσεων του κροταφικού οστού.

✓ Σύνθετα:

ζευγηλάτης = (α.ε.) ο οδηγός ζεύγους βοδιών, ο ζευγίτης. (ν.ε.) ο ζευγολάτης.

ἡ διάζευξις (-η) = ο διαχωρισμός δύο πραγμάτων που ήταν ενωμένα.

ἡ σύζευξις (-η) = 1. η συνένωση ή σύνδεση διαφορετικών πραγμάτων. 2. η ένωση δύο ανθρώπων σε γάμο. 3. (βιολ.) η ένωση ατόμων διαφορετικού φύλου για την αναπαραγωγή του είδους.

ὁ συζυγής = αυτός που είναι συνδεδεμένος με άλλον σε ενιαίο σύνολο.

ἡ συζυγία = 1. η ένωση δύο συζύγων. 2. ομάδα ρημάτων που κλίνονται με τον ίδιο τρόπο.

σύζυγος = 1. το πρόσωπο με το οποίο συνδέεται κανείς με γάμο. 2. (στον πληθ.) το ανδρόγυνο.

ὁ ὁμόζυξ (γ.ε. ομόζυγος) = 1. που βρίσκεται κάτω από τον ίδιο ζυγό (με άλλον). 2. (βιολ.) [για διπλοειδή οργανισμό ή κύτταρο] που φέρει δύο όμοια αλληλόμορφα γονίδια σε μία ή περισσότερες θέσεις των ομόλογων χρωμοσωμάτων.

• Νέα Ελληνική:

✓ Απλά:

ζεύω = τοποθετώ ζώα στον ζυγό, για να σύρουν φορτίο.

ζέψιμο = η πράξη και το αποτέλεσμα του ζεύω.

ζευγός = ο ζευγίτης, δηλ. ο γεωργός που οργώνει με ζευγάρι βοδιών ή αλόγων.

ζευγαρώνω = 1. βρίσκω ταίρι (κυρίως για την αναπαραγωγή των ζώων). 2. συνδυάζω αντικείμενο με άλλο όμοιό του, ώστε να αποτελούν ζευγάρι.

ζευγαρωτός = ζευγαρωμένος.

ζυγαριά = όργανο για τη μέτρηση βάρους.

ζύγισμα = η πράξη και το αποτέλεσμα του ζυγίζω.

ζύγιση = μέτρηση του βάρους με τη ζυγαριά.

ζύγι = 1. καθένα από τα διαφορετικού βάρους βαρίδια που χρησιμοποιούνται στο ζύγισμα. 2. το ζύγισμα.

ζυγωματικός = ο σχετικός με το ζύγωμα. / **τα ζυγωματικά** = τα οστά που βρίσκονται στα πλάγια του προσώπου.

✓ Σύνθετα:

ζυγοστάθμιση = εργασία για να αποτραπεί η καταπόνηση περιστρεφόμενων αξόνων από τη φυγόκεντρο δύναμη και να διατηρηθεί η ισορροπία του βάρους των περιστρεφόμενων σωμάτων ως προς τον άξονα περιστροφής τους, π.χ. ζυγοστάθμιση αυτοκινήτου.

διαζύγιο = 1. η διάλυση ενός γάμου με δικαστική απόφαση. 2. (μτφ.) η οριστική διάσταση στις σχέσεις προσώπων ή ομάδων.

διαζευκτήριο = επίσημο έγγραφο που πιστοποιεί τη λύση ενός γάμου.

διαζευγμένος = αυτός που έχει πάρει διαζύγιο.

σύζευμα = το αποτέλεσμα της σύζευξης.

συζυγικός = αυτός που σχετίζεται με τους συζύγους.

ΕΝΟΤΗΤΑ 7 Γ. ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

1. Η αύξηση

Στους **ιστορικούς χρόνους της οριστικής** (δηλ. τον παρατατικό, τον αόριστο και τον υπερσυντέλικο) τα ρήματα παίρνουν στην αρχή του θέματος **αύξηση**. Η αύξηση δηλώνει το παρελθόν και είναι δύο ειδών: **συλλαβική και χρονική**.

α. Συλλαβική αύξηση παίρνουν τα ρήματα που το θέμα τους αρχίζει από **σύμφωνο**. Η συλλαβική αύξηση είναι η προσθήκη ενός **ε** στην αρχή του θέματος των ιστορικών χρόνων, π.χ. πρτ. **ἔ-λυον**.

Σημείωση: Τα ρήματα που αρχίζουν από **ρ** το διπλασιάζουν μετά τη συλλαβική αύξηση, π.χ. **ῥίπτω** → **ῥ-ῥριπτον**.

β. Χρονική αύξηση παίρνουν τα ρήματα που το θέμα τους αρχίζει από **φωνήεν** ή **δίφθογγο**. Χρονική αύξηση είναι η έκταση του αρχικού βραχύχρονου φωνήεντος του θέματος από το οποίο σχηματίζεται καθένας από τους ιστορικούς χρόνους της οριστικής.

Κατά τη χρονική αύξηση γίνονται οι ακόλουθες εκτάσεις:

- **το α σε η:** π.χ. ἀκούω - ἤκουον.
- **το ε σε η:** π.χ. ἐλπίζω - ἤλπιζον.
- **το ε σε ει:** μόνο τα ρήματα: **ἔπω, ἔρπω, ἐῶ** (=αφήνω), **ἔχω, ἔλκω** (=σέρνω), **ἐστιάω-ῶ** (=φιλεῦω), **ἔπομαι, ἐργάζομαι, ἐλίττω** (=τυλίγω) και **ἐθίζω** (=συνηθίζω), π.χ. ἔχω - εἶχον, ἐθίζω - εἶθιζον, ἔλκω - εἶλκον.
- **το ο σε ω:** π.χ. ὀρίζω - ὥριζον.
- **το ι σε ι:** π.χ. ἰκετεύω - ἰκέτευον.
- **το υ σε υ:** π.χ. ὑβρίζω - ὕβριζον.
- **το αι σε η:** π.χ. αἰχμαλωτίζω - ἤχμαλώτιζον.
- **το ει σε η:** π.χ. εἰκάζω - ἤκαζον.
- **το αυ σε ηυ:** π.χ. αὐξάνω - ἠύξανον.
- **το ευ σε ηυ:** π.χ. εὐχομαι - ἠυχόμεν.
- **το οι σε φ:** π.χ. οἰκτίρω - ὤκτιρον.

Στην αρχαία ελληνική **τα σύνθετα ρήματα** που το α΄ συνθετικό τους είναι πρόθεση παίρνουν **εσωτερική αύξηση**, δηλ. έχουν τη συλλαβική ή χρονική αύξηση μετά την πρόθεση.

Π.χ. εἰσ-φέρω → εἰσ-έφερον
 συν-άγω → συν-ἤγον
 συν-οικῶ → συν-ῶκουν

2. Οριστική παρατατικού ρήματος εἰμί

	ΟΡΙΣΤΙΚΗ
ΠΑΡΑΤΑΤΙΚΟΣ	^ῥ ῃ και ^ῥ ῃν ^ῥ ῃσθα ^ῥ ῃν ^ῥ ῃμεν ^ῥ ῃτε ή ^ῥ ῃστε ^ῥ ῃσαν

3. Οριστική παρατατικού και αορίστου ενεργητικής φωνής βαρύτονων ρημάτων

Οριστική Παρατατικού

ἔ-λυ-ον
ἔ-λυ-ες
ἔ-λυ-ε(ν)
ἐ-λύ-ομεν
ἐ-λύ-ετε
ἔ-λυ-ον

Οριστική Αορίστου

ἔ-λυ-σ-α
ἔ-λυ-σ-ας
ἔ-λυ-σ-ε(ν)
ἐ-λύ-σ-αμεν
ἐ-λύ-σ-ατε
ἔ-λυ-σ-αν

4. Οριστική αορίστου ενεργητικής φωνής αφωνόληκτων βαρύτονων ρημάτων

Η οριστική αορίστου των βαρύτονων αφωνόληκτων ρημάτων α΄ συζυγίας σχηματίζεται όπως και ο αόριστος των βαρύτονων φωνεντόληκτων ρημάτων της α΄ συζυγίας, με τη διαφορά ότι ο ρηματικός χαρακτήρας των αφωνόληκτων ρημάτων, όταν βρεθεί μπροστά από το χρονικό χαρακτήρα σ, παθαίνει τις κανονικές μεταβολές.

Πιο συγκεκριμένα:

α. Στα ουρανικόληκτα ρήματα ο ουρανικός χαρακτήρας (**κ, γ, χ / ττ**) ενώνεται με το χρονικό χαρακτήρα σ σε ξ.

Π.χ. ἐ-δίωκ-σ-α → ἐ-δίω-ξ-α, ἐ-δίω-ξ-ας, ἐ-δίω-ξ-ε(ν), ἐ-διώ-ξ-αμεν, ἐ-διώ-ξ-ατε, ἐ-δίω-ξ-αν.

β. Στα χειλικόληκτα ρήματα ο χειλικός χαρακτήρας (**π, β, φ / πτ**) ενώνεται με το χρονικό χαρακτήρα σ σε ψ.

Π.χ. ἔ-γραφ-σ-α → ἔ-γρα-ψ-α, ἔ-γρα-ψ-ας, ἔ-γρα-ψ-ε(ν), ἐ-γρά-ψ-αμεν, ἐ-γρά-ψ-ατε, ἔ-γρα-ψ-αν.

γ. Στα οδοντικόληκτα ρήματα ο οδοντικός χαρακτήρας (**τ, δ, θ**) μπροστά από το χρονικό χαρακτήρα σ αποβάλλεται.

Π.χ. ἔ-πειθ-σ-α → ἔ-πει-σ-α, ἔ-πει-σ-ας, ἔ-πει-σ-ε(ν), ἐ-πεί-σ-αμεν, ἐ-πεί-σ-ατε, ἔ-πει-σ-αν.

ΕΝΟΤΗΤΑ 7

Β1. ΛΕΞΙΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΗΜΑΣΙΕΣ

ζευγνύω (και ζεύγνυμι)
 (= δένω μαζί με κάτι άλλο, ζευγαρώνω, ζεύω)
 θ. ζευγ-, ζυγ-

• Αρχαία Ελληνική:

✓ Απλά:

ὁ ζύγιος = ζυγίτης, κατάλληλος για το ζυγό (για ζέψιμο).

ἡ ζεύγλη = το καμπύλο μέρος του ζυγού.

✓ Σύνθετα:

διαζεύγνυμι = 1. διαχωρίζω, λύνω από τον ζυγό. 2. βγάζω από τον ζυγό τα ζώα, ελευθερώνω.

ζυγοστατέω-ω = ζυγίζω.

ζυγοποιέω-ω = φτιάχνω ζυγούς.

τὸ ζυγόδεσμον = ο δεσμός του ζυγού.

τὸ ζύγαστρον = κουτί, κιβώτιο.

ζευγοτρόφος, -ος, -ον = αυτός που τρέφει ζεύγη ζώων.

ὁ σύζυξ = ο συζευγμένος.

παρাজεύγνυμι = 1. ζεύω μαζί. 2. ενώνω, παντρεύω.

ὁ ἄζυξ = άζευκτος, άγαμος.

• Αρχαία / Νέα Ελληνική:

✓ Απλά:

ἡ ζευῆσις (-ῆς) = 1. η σύνδεση. 2. το ζέψιμο αλόγων.

τὸ ζευῆμα = καθετί που χρησιμεύει για σύνδεση.

τὸ ζευῆγος = ζευγάρι.

τὸ ζευγάριον (-ιον) = 1. δύο ομοειδή πράγματα που χρησιμοποιούνται μαζί. 2. δύο πρόσωπα που συνδέονται (συνήθως ως σύζυγοι, ερωτευμένοι ή συνεργάτες). 3. δύο ζώα (βόδια ή άλογα) ζεμένα στο ίδιο άροτρο.

ὁ ζευγίτης = ζευγάς, δηλ. ο γεωργός που οργώνει με ζευγάρι βοδιών ή αλόγων.

ζευκτήριος = ο χρησιμοποιούμενος ή ο κατάλληλος για ζεύξη ή σύνδεση.

ζευκτός = 1. αυτός που μπορεί να ζευχθεί. 2. συνδεδεμένος, συναρμοσμένος.

ζυγόω-ω (-ώνω) = (α.ε.) ενώνω κάτω από τον ίδιο ζυγό. (ν.ε.) πλησιάζω.

τὸ ζυγόν και ὁ ζυγός = 1. η ζυγαριά. 2. το εξάρτημα σε άροτρα ή άμαξες, στο οποίο ζεύονται τα υποζύγια. 3. (μτφ.) κάθε είδους καταπίεση, η σκλαβιά.

τὸ ζύγωμα = 1. το πλησίασμα. 2. η οστέινη καμάρα στην εξωτερική άκρη της κόγχης του ματιού, που σχηματίζεται από την ένωση των μήλων και των ζυγωματικών αποφύσεων του κροταφικού οστού.

✓ Σύνθετα:

ζευγηλάτης = (α.ε.) ο οδηγός ζεύγους βοδιών, ο ζευγίτης. (ν.ε.) ο ζευγολάτης.

ἡ διάζευξις (-ῆς) = ο διαχωρισμός δύο πραγμάτων που ήταν ενωμένα.

ἡ σύζευξις (-ῆς) = 1. η συνένωση ή σύνδεση διαφορετικών πραγμάτων. 2. η ένωση δύο ανθρώπων σε γάμο. 3. (βιολ.) η ένωση ατόμων διαφορετικού φύλου για την αναπαραγωγή του είδους.

ὁ συζυγής = αυτός που είναι συνδεδεμένος με άλλον σε ενιαίο σύνολο.

ἡ συζυγία = 1. η ένωση δύο συζύγων. 2. ομάδα ρημάτων που κλίνονται με τον ίδιο τρόπο.

σύζυγος = 1. το πρόσωπο με το οποίο συνδέεται κανείς με γάμο. 2. (στον πληθ.) το ανδρόγυνο.

ὁ ὁμόζυξ (ν.ε. ομόζυγος) = 1. που βρίσκεται κάτω από τον ίδιο ζυγό (με άλλον). 2. (βιολ.) [για διπλοειδή οργανισμό ή κύτταρο] που φέρει δύο όμοια αλληλόμορφα γονίδια σε μία ή περισσότερες θέσεις των ομόλογων χρωμοσωμάτων.

• Νέα Ελληνική:

✓ Απλά:

ζεύω = τοποθετώ ζώα στον ζυγό, για να σύρουν φορτίο.

ζέψιμο = η πράξη και το αποτέλεσμα του ζεύω.

ζευγάς = ο ζευγίτης, δηλ. ο γεωργός που οργώνει με ζευγάρι βοδιών ή αλόγων.

ζευγαρώνω = 1. βρίσκω ταίρι (κυρίως για την αναπαραγωγή των ζώων). 2. συνδυάζω αντικείμενο με άλλο όμοιό του, ώστε να αποτελούν ζευγάρι.

ζευγαρωτός = ζευγαρωμένος.

ζυγαριά = όργανο για τη μέτρηση βάρους.

ζύγισμα = η πράξη και το αποτέλεσμα του ζυγίζω.

ζύγιση = μέτρηση του βάρους με τη ζυγαριά.

ζύγι = 1. καθένα από τα διαφορετικού βάρους βαρίδια που χρησιμοποιούνται στο ζύγισμα. 2. το ζύγισμα.

ζυγωματικός = ο σχετικός με το ζύγωμα. / **τα ζυγωματικά** = τα οστά που βρίσκονται στα πλάγια του προσώπου.

✓ Σύνθετα:

ζυγοστάθμιση = εργασία για να αποτραπεί η καταπόνηση περιστρεφόμενων αξόνων από τη φυγόκεντρο δύναμη και να διατηρηθεί η ισορροπία του βάρους των περιστρεφόμενων σωμάτων ως προς τον άξονα περιστροφής τους, π.χ. ζυγοστάθμιση αυτοκινήτου.

διαζύγιο = 1. η διάλυση ενός γάμου με δικαστική απόφαση. 2. (μτφ.) η οριστική διάσταση στις σχέσεις προσώπων ή ομάδων.

διαζευκτήριο = επίσημο έγγραφο που πιστοποιεί τη λύση ενός γάμου.

διαζευγμένος = αυτός που έχει πάρει διαζύγιο.

σύζευμα = το αποτέλεσμα της σύζευξης.

συζυγικός = αυτός που σχετίζεται με τους συζύγους.

ΕΝΟΤΗΤΑ 8

Β1. ΛΕΞΙΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

ΣΗΜΑΣΙΕΣ

ἐλεύθερος

• Αρχαία Ελληνική:

✓ Απλά:

αἱ Ἐλευθεραί (περιοχή της αρχαίας Αττικής).

✓ Σύνθετα:

ὁ ἐλευθερόπαις = αυτός που έχει ελεύθερα παιδιά.

ἐλευθεροποιός, -ός, -όν = αυτός που κάνει κάποιον ελεύθερο.

ἐλευθεροπρεπής, -ής, -ές = αυτός που ταιριάζει σε ελεύθερο άντρα.

• Αρχαία / Νέα Ελληνική:

✓ Απλά:

ἐλευθερώω-ω (-ώνω) = 1. απαλλάσσω από δεσμό, σκλαβιά κ.λπ. 2. απαλλάσσω από οτιδήποτε δεσμεύει, περιορίζει, επιβαρύνει. 3. (για χώρο) απομακρύνω τα εμπόδια.

ἡ ἐλευθερία = 1. η απουσία εξαναγκασμού ή καταπίεσης και κάθε επιμέρους δικαίωμα που αυτή συνεπάγεται. 2. η απουσία καθεστώτος ξένης κατοχής ή τυραννίας. 3. η απουσία εμποδίων.

ἡ ἐλευθέρωσις (-η) = λύτρωση, αποδέσμευση.

ὁ ἐλευθερωτής = αυτός που ελευθερώνει κάποιον ή κάτι.

ἐλευθεριάζω = 1. ξεπερνά τα επιτρεπόμενα όρια συμπεριφοράς. 2. ζω έκλυτο βίο.

ἡ ἐλευθεριότητα (-τητα) = (α.ε.) η συμπεριφορά ελεύθερου ανθρώπου. (ν.ε.) η έλλειψη ηθικών φραγμών.

ἐλευθέριος = (α.ε.) αυτός που χαρακτηρίζει ελεύθερο άνθρωπο, και ως επίθετο του Δία Ελευθερωτή. (ν.ε.) χωρίς περιορισμούς.

✓ Σύνθετα:

ἐλευθερόστομος = αυτός που μιλάει ελεύθερα.

ἡ ἐλευθεροστομία = 1. ειλικρινής έκφραση, παρρησία. 2. αυθάδεια.

ἄπελεύθερος = (στην αρχαιότητα) δούλος που απέκτησε την ελευθερία του.

ἡ ἄπελευθέρωσις (-η) = 1. η παροχή ελευθερίας. 2. (μτφ.) η κατάργηση δεσμεύσεων ή φραγμών. 3. (οικον.) η άρση των περιορισμών.

φιλελεύθερος = 1. αυτός που αγαπά την ελευθερία. 2. οπαδός του φιλελευθερισμού. 3. αυτός που σέβεται την προσωπικότητα και ελευθερία των άλλων.

• Νέα Ελληνική:

✓ Απλά:

λευτεριά = ελευθερία.

λεύτερος = 1. αυτεξούσιος, ανεξάρτητος, αδέσμευτος. 2. που απολαμβάνει πολιτική και εθνική ελευθερία. 3. διαθέσιμος. 4. ανύπαντρος. 5. ο μη απαγορευμένος.

Λευτέρης = κύριο όνομα.

✓ Σύνθετα:

ελευθεροτυπία = η ελευθερία του Τύπου.

ελευθερόφρων = 1. αυτός που σκέπτεται ελεύθερα. 2. ο απαλλαγμένος από προκαταλήψεις.

φιλελευθεροποιώ = εφαρμόζω τις αρχές του φιλελευθερισμού στην πολιτική ή στην οικονομία.

φιλελευθερισμός = 1. η αντίληψη και η στάση ζωής που ευνοεί την ελευθερία σε όλα τα επίπεδα. 2. (πολιτ.) η ιδεολογία που εμμένει στην προστασία των ατομικών δικαιωμάτων. 3. (οικον.) **οικονομικός φιλελευθερισμός** = οικονομική θεωρία που υποστηρίζει ότι η αγορά και οι δυνάμεις της πρέπει να αφήνονται ελεύθερες και ότι ο ρόλος του κράτους πρέπει να περιορίζεται στη διαμόρφωση του πλαισίου στο οποίο διεξάγεται ο οικονομικός ανταγωνισμός και στην παροχή κοινωνικών υπηρεσιών.

απελευθερώνω = 1. παρέχω σε κάποιον την ελευθερία του. 2. (μτφ.) απαλλάσσω κάτι από οτιδήποτε το δεσμεύει. 3. (οικον.) απαλλάσσω από φραγμούς, δεσμεύσεις.

ΕΝΟΤΗΤΑ 9

Β1. ΛΕΞΙΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΗΜΑΣΙΕΣ

ὁ πατήρ

• Αρχαία Ελληνική:

✓ Απλά:

ἡ πάτρα = η πατρίδα.

✓ Σύνθετα:

ὁ ὁμοπάτωρ = ο ομοπάτριος.

ὁ φιλοπάτωρ = αυτός που αγαπάει τον πατέρα του.

ὁ/ἡ πατρομήτωρ = ο παππούς / η γιαγιά.

ὁ πατραλοίας = ο πατροκτόνος.

πατρωνύμιος = αυτός που έχει το όνομα του πατέρα.

• Αρχαία / Νέα Ελληνική:

✓ Απλά:

ἡ πατρις (-ίδα) = 1. ο τόπος καταγωγής ή γεννήσεως κάποιου. 2. το κοινό έθνος και το σύνολο των αξιών που συνδέονται με αυτό. 3. (μτφ.) ο τόπος στον οποίο γεννιέται κάτι.

πάτριος = αυτός που σχετίζεται με τους προγόνους. / πάτρια = τα ήθη, τα έθιμα και οι παραδόσεις ενός λαού.

πατριικός = 1. ο σχετικός με τον πατέρα. 2. ο σχετικός με τους προγόνους.

ἡ πατριά = η καταγωγή, η οικογένεια.

πατρῷος = αυτός που ανήκει στον πατέρα, στον πρόγονο.

ὁ πατριώτης = 1. πρόσωπο που αγαπά την πατρίδα του και αγωνίζεται για αυτήν. 2. ο συμπατριώτης.

πατριωτικός = αυτός που σχετίζεται με τον πατριώτη, τον πατριωτισμό.

πατρόθεν (επίρρ.) = από τον πατέρα.

ὁ πατρνός (ν.ε. πατριός) = (για τα παιδιά μιας γυναίκας) ο θετός πατέρας.

✓ Σύνθετα:

πατροπαράδοτος = αυτός που έχει παραδοθεί από τους προγόνους, πάτριος.

πατροφόνος = ο φονιάς του πατέρα του.

πατροκτόνος = ο φονιάς του πατέρα του.

ὁ πατριάρχης = 1. ο αρχηγός της οικογένειας. 2. ιερατικός τίτλος.

πατρωνυμικός = αυτός που έχει σχηματιστεί από το πατρικό όνομα.

ὁ/ἡ ἀπάτωρ = ο αγνώστου πατρός.

ὁ προπάτωρ (-ορας) = γενάρχης, πρόγονος. / οἱ προπάτορες = οι πατριάρχες της Παλαιάς Διαθήκης.

ὁμοπάτριος = αυτός που έχει τον ίδιο πατέρα με άλλον.

ἡ Κλεοπάτρα = (κύριο όνομα) αυτή που κατάγεται από ένδοξο πατέρα.

ὁ φιλόπατρις = αυτός που αγαπά την πατρίδα του, πατριώτης.

ἡ φιλοπατρία = η αγάπη για την πατρίδα, πατριωτισμός.

ἄπατρις = 1. αυτός που δεν έχει πατρίδα. 2. αυτός που δεν αγαπά την πατρίδα του.

• Νέα Ελληνική:

✓ Απλά:

πατρότητα = 1. το να είναι κάποιος πατέρας. 2. (μτφ.) το να είναι κανείς ο δημιουργός ή εμπνευστής ενός πράγματος.

πατερικός = ο σχετικός με τους Πατέρες της Εκκλησίας.

το πατριωτάκι = συμπατριώτης, ιδίως ο συγχωριανός.

πατριωτικά (επίρρ.) = κατά τρόπο που αρμόζει σε πατριώτη.

πατριωτισμός = η έμπρακτη αφοσίωση κάποιου στην πατρίδα του.

✓ **Σύνθετα:**

πατρώνυμο = το όνομα του πατέρα.

πατρογονικός = ο κληρονομημένος από τον πατέρα ή τους προγόνους.

πατρολογία = κλάδος της θεολογίας που μελετά τα έργα και τη διδασκαλία των Πατέρων της Εκκλησίας.

πατριδογνωσία = 1. σχολικό μάθημα που παρείχε γενικές γνώσεις σχετικά με το άμεσο περιβάλλον ή την ιδιαίτερη πατρίδα των μαθητών. 2. η γεωγραφία και η ιστορία της ιδιαίτερης πατρίδας.

πατριδολατρία = η βαθιά αγάπη για την πατρίδα.

Πατριαρχείο = η έδρα και η θρησκευτική εξουσία του Πατριάρχη καθώς και οι σχετικές υπηρεσίες.

ΕΝΟΤΗΤΑ 9 Γ. ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

1. Ο αναδιπλασιασμός

Οι συντελικοί χρόνοι (δηλ. παρακείμενος, υπερσυντέλικος και συντελεσμένος μέλλοντας) παίρνουν αναδιπλασιασμό σε όλες τις εγκλίσεις και στη μετοχή και στο απαρέμφατο. **Ο αναδιπλασιασμός αυτός είναι τριών ειδών:**

1. Η επανάληψη του αρχικού συμφώνου του θέματος μαζί με το ε, τέτοιο αναδιπλασιασμό παίρνουν:

- Τα ρήματα που το θέμα τους αρχίζει από ένα απλό σύμφωνο εκτός του ρ.
- Τα ρήματα που το θέμα τους αρχίζει από δύο σύμφωνα όπου το πρώτο είναι άφωνο (κ, γ, χ - π, β, φ - τ, δ, θ) και το δεύτερο υγρό ή ένρινο (λ, ρ - μ, ν).

Σημείωση: Όταν το αρχικό σύμφωνο του θέματος είναι δασύπνοο (χ, φ, θ) τρέπεται στη συλλαβή του αναδιπλασιασμού στο αντίστοιχο ψιλόπνοο (κ, π, τ).

		Παρακείμενος	Υπερσυντέλικος	
Π.χ.	παιδεύω	πε-παιδευκα	ἐ-πε-παιδεύκειν	
	γράφω	γέ-γραφα	ἐ-γε-γράφειν	
	χορεύω	κε-χόρευκα	ἐ-κε-χορεύκειν	χ → κ
	φυτεύω	πε-φύτευκα	ἐ-πε-φυτεύκειν	φ → π
	θύω	τέ-θυκα	ἐ-τε-θύκειν	θ → τ

2. Η συλλαβική αύξηση (δηλ. ένα ἐ-), τέτοιο αναδιπλασιασμό παίρνουν τα ρήματα που αρχίζουν:

- Από διπλό σύμφωνο (ζ, ξ, ψ) ή ρ.
- Από τρία σύμφωνα.
- Από δύο σύμφωνα χωρίς το πρώτο να είναι άφωνο και το δεύτερο υγρό ή ένρινο.

		Παρακείμενος	Υπερσυντέλικος
Π.χ.	ζημιώ-ω	ἐ-ζημιώ-κα	ἐ-ζημιώ-κειν
	ῥίπτω	ῥ-ρριφ-α	ἐ-ρριφ-ειν
	στρατεύω	ἐ-στράτευ-κα	ἐ-στρατεύ-κειν
	σπουδάζω	ἐ-σπούδα-κα	ἐ-σπουδά-κειν

3. Η χρονική αύξηση, τέτοιο αναδιπλασιασμό παίρνουν τα ρήματα που αρχίζουν:

- Από φωνήεν ή δίφθογγο.

		Παρακείμενος	Υπερσυντέλικος
Π.χ.	ἀμαρτάνω	ἦ-μάρτη-κα	ἦ-μαρτή-κειν
	αἰτέω-ω	ἦ-τη-κα	ἦ-τή-κειν

Σημείωση:

Τα σύνθετα ρήματα κανονικά έχουν τον αναδιπλασιασμό όπου και την αύξηση, δηλ. μετά την πρόθεση.

Π.χ.	ἀπο-γράφω	ἀπο-γέ-γραφα
	συν-οικέω-ω	συν-φ-κηκα

2. Οριστική παρακειμένου και υπερσυντέλικου ενεργητικής φωνής βαρύτονων ρημάτων

Τα φωνεντόληκτα ρήματα σχηματίζουν τον παρακειμένο με κατάληξη **-κα** και τον υπερσυντέλικο σε **-κειν**.

	Παρακειμένος	Υπερσυντέλικος
Π.χ.	λέ-λυ- κα	ἐ-λε-λύ- κειν
	λέ-λυ- κας	ἐ-λε-λύ- κεις
	λέ-λυ- κε	ἐ-λε-λύ- κει
	λε-λύ- καμεν	ἐ-λε-λύ- καμεν
	λε-λύ- κατε	ἐ-λε-λύ- κατε
	λε-λύ- κασι(ν)	ἐ-λε-λύ- κεσαν

3. Οριστική παρακειμένου και υπερσυντέλικου ενεργητικής φωνής αφωνόληκτων βαρύτονων ρημάτων

• **Τα ουρανικόληκτα** ρήματα των οποίων το θέμα λήγει σε **κ, γ, χ / ττ** σχηματίζουν τον παρακειμένο με κατάληξη **-χα** και τον υπερσυντέλικο σε **-χειν**.

	Παρακειμένος	Υπερσυντέλικος
Π.χ.	διώκ-ω	δε-δίω- χα
	φυλάττ-ω	ἐ-δε-διώ- χειν
	(θ. φυλακ-)	πε-φύλα- χα
		ἐ-πε-φυλά- χειν

• **Τα χειλικόληκτα** ρήματα των οποίων το θέμα λήγει σε **π, β, φ / πτ** σχηματίζουν τον παρακειμένο με κατάληξη **-φα** και τον υπερσυντέλικο σε **-φειν**.

	Παρακειμένος	Υπερσυντέλικος
Π.χ.	γράφ-ω	γέ-γρα- φα
	τρίβ-ω	ἐ-γε-γρά- φειν
	κόπτ-ω	ἐ-τε-τρί- φειν
	(θ. κοπ-)	κέ-κο- φα
		ἐ-κε-κό- φειν

• **Τα οδοντικόληκτα** ρήματα των οποίων το θέμα λήγει σε **τ, δ, θ** σχηματίζουν τον παρακειμένο με κατάληξη **-κα** και τον υπερσυντέλικο σε **-κειν**.

	Παρακειμένος	Υπερσυντέλικος
Π.χ.	πείθ-ω	πέ-πει- κα
		ἐ-πε-πεί- κειν